

Gemeente van Christus,

Het lijkt me goed om meteen aan het begin stil te staan bij wat denk ik het meest afschrikt in deze tekst: de dreigementen van Johannes over wat hij noemt 'het komende oordeel'. In vers 9: 'Iedere boom die geen goede vruchten voortbrengt, wordt omgehakt en in het vuur geworpen.' En in vers 17: 'Het graan zal Hij bijeenbrengen in zijn schuur en het kaf in onblusbaar vuur verbranden.'

Hoe is dat in 's hemelsnaam het goede nieuws dat Johannes aan het volk verkondigt?

Wat wij in zo'n tekst horen, wat voor ons meeklinkt op de achtergrond, is het klassieke beeld van het laatste oordeel: mensen die verschijnen voor God als hoogste rechter, en dat sommige mensen dan door God veroordeeld worden en eeuwig moeten branden in de hel.

Maar wat je er ook in kunt horen, en hoe veel theologen zo'n tekst ook horen: dat het niet de mensen zijn die door God veroordeeld worden, maar het kwaad in mensen. Het kwaad dat huist in ieder mens.

Vuur heeft in de Bijbel niet alleen de betekenis van vernietiging. Het heeft ook de betekenis van zuivering. Regelmatig wordt de vergelijking gemaakt met een zilversmid die vuur gebruikt om edele metalen te zuiveren van andere stoffen die er niet in thuishoren.

Dat doet denken aan het gebed in het Iona-lied: Nim my sa't ik bin / Neem mij aan zoals ik ben. Hier ben ik, zing je in dat lied, hier ben ik met al mijn schoonheid en gebreken. De tweede regel van de Nederlandse versie is: 'Zuiver uit wie ik zal zijn'. Met andere woorden: laat mij zijn wie ik ben in uw ogen, God, als mens naar uw beeld - ten diepste goed. Laat mij zijn wie ik ben als het kwaad geen vat meer op mij heeft. Laat mij zijn wie ik zou kunnen zijn als ik vrij ben van schuld en schaamte en woede en angst.

Dát is het goede nieuws in de woorden van Johannes: de belofte dat het kwaad niet het laatste woord zal hebben, en de bevestiging dat het kwaad niet ten diepste bepaalt wie wij zijn.

Het oordeel van Johannes houdt er rekening mee dat het niet de individuen zijn die slechte mensen zijn. Nee, er zitten slechte impulsen in de mensheid en in de samenleving, en die zitten er zo ingebakken dat het bijna niet anders kan dan dat je daar als individu een hapje van meekrijgt.

Het oordeel van Johannes is dus geen dreigement in de zin van: bekeer je nu of je gaat voor altijd verloren. Het is wel een dreigement in die zin dat niemand zich zomaar van het oordeel kan vrijpleiten.

En daarmee wordt het toch ook weer ongemakkelijk.

Maar ik hoop dat het u vergaat zoals het mij verging, dat ik dat oordeel net wat makkelijker kan horen als ik die beelden van het eeuwig helle vuur niet meer op de achtergrond heb.

'Wat moeten we doen?' vragen de mensen aan Johannes. 'Waar moeten we ons van bekeren?'

En op de een of andere manier zou ik dan verwachten dat Johannes komt met grote woorden over nooit meer iemand haten en volmaakt worden in het liefhebben van je naaste. Of vrome woorden over een volmaakte bekering in het liefhebben van God. Dat doet hij niet. Hij komt met heel concrete, economische opdrachten. En dat maakt het wat mij betreft zowel haalbaarder als ongemakkelijker. Haalbaarder, omdat het heel concreet is. En ongemakkelijker, omdat de dingen die Johannes daarmee veroordeelt dingen zijn die eigenlijk helemaal niet zo 'kwaad' overkomen. Ja, nou ja, de corruptie van tollenaars en het afpersen van soldaten, dat mag niet natuurlijk maar het was in die tijd algemeen bekend dat het gebeurde, zo algemeen bekend dat het wel min of meer gewoon gevonden werd.

Wie twee stel onderkleden heeft moet één onderkleed weggeven, wie eten heeft, moet ook uitdelen. Daarmee wordt meteen duidelijk dat het oordeel volgens hem in eerste instantie gericht is op mensen die

voor zichzelf genoeg hebben. Zij worden allereerst aangesproken, niet degenen die moeten vechten voor het bestaan. En die 'zij' zijn niet voor iedereen van ons maar ik denk wel voor veel van ons 'wij'. Wijzelf met onze volle kledingkasten en koelkasten.

Onderzoek toont aan dat de gemiddelde West-Europeaan in 2021 ongeveer tienduizend spullen bezit, een hoeveelheid die tijdens het leven van de huidige tachtigers en negentigers enorm is toegenomen. Hoeveel waren het er toen zij 18 waren? Vijftig misschien?

Wat is het probleem, zou je kunnen zeggen. De spullen op zichzelf misschien niet, maar ons koopgedrag van steeds maar meer en steeds maar nieuwe spullen wél. De impact van de productie en afval van de spullen die wij kopen, is een van de grootste vervuilers van de planeet. En daarmee indirect de impact op wie níet genoeg kleding en spullen heeft, mensen die in ontwikkelingslanden in arme landen leven, want dat zijn de mensen die door klimaatverandering het hardst geraakt worden. Delen van spullen betekent in deze tijd misschien wel allereerst: zelf afzien van te veel.

Datzelfde geldt ook voor ons eten: we gooien met elkaar nog steeds veel te veel eten weg. En die tollenaars en soldaten, hoe vertaal je dat naar onze situatie? Ik denk dat ook dat iets te maken heeft met afzien van bezit dat weliswaar heel makkelijk voor het grijpen ligt, maar dat je eigenlijk niet echt nodig hebt.

Natuurlijk weten we dit alles eigenlijk wel, zoals ook de mensen die naar Johannes toe komen eigenlijk wel weten dat ze die dingen eigenlijk anders zouden moeten doen. Maar stiekem hadden ze niet verwacht dat dit de opdrachten zouden zijn die ze zouden krijgen voor hun religieuze bekering... Want dat ze tot nu toe niet hun kleding en eten delen, en dat ze meer geld nemen dan dat ze nodig hebben, dat is misschien niet zo netjes inderdaad, maar het oordeel van God, dat geldt toch het échte kwaad, dat geldt toch mensen die moorden en verkrachten en plunderen? Zij zijn toch zelf best goedbedoelende mensen? Zij zijn toch vrome joden, kinderen van Abraham? Moeten zij nou nog tot bekering komen?

Ja, zij.

Ja, wij.

Betekent dat dat wij slechte mensen zijn? Nee. Het betekent wel dat wij leven in een samenleving waarin meer, meer, meer, overvloed en gemak, ten koste van anderen en ten koste van de planeet, normaal zijn geworden. En het betekent dat de slechte invloeden van die samenleving ook in onszelf zijn gaan zitten.

En ik merk bij mezelf dat het zo langzamerhand een preek is geworden die ik zelf eigenlijk liever niet zou willen horen. Want als ik ernaar luister, betekent het dat ikzelf andere keuzes moet gaan maken, niet eventjes, maar op dagelijkse basis.

Maar ik kan er niet heel veel anders van maken.

En nu aan het eind sta ik voor de keuze of ik het zo laat staan, dit oordeel en deze oproep tot bekering, of dat ik toch ga afsluiten met iets van mildheid. Want ik wil het niet afzwakken, niet toedekken. Tegelijkertijd eindigt de bijbeltekst met de vreugde om de doop van Jezus. En daar hoor ik dan toch dit in: Jezus is het teken van God die zó mens wordt dat hij zich mét ons laat dopen, die mét ons de weg van bekering gaat. Hij is God die eet met tollenaars en soldaten en al die anderen die het misschien zo kwaad nog niet bedoelen, maar in wie het kwaad wel zijn sporen heeft nagelaten.

Hij is God die ons liefhad, die het kwade overwon. En dat maakt dat we mogen geloven dat het daadwerkelijk anders kan, dat wij het daadwerkelijk anders kunnen. We hoeven het niet alleen te doen.